

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2023. № 5.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.5.56>

УДК 339.972

Н. О. Аверчева,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри загальноекономічної підготовки,
Херсонський державний аграрно-економічний університет*

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-4534-639X>

А. О. Єфремов,

здобувач вищої освіти,

Херсонський державний аграрно-економічний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-5432-2039>

ДОСВІД ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ НІМЕЧЧИНИ: МОЖЛИВІСТЬ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ

N. Avercheva,

*PhD in Economics, Associate Professor,
Kherson State Agrarian and Economic University*

A. Yefremov,

*Applicant for higher education,
Kherson State Agrarian and Economic University*

THE EXPERIENCE OF POST-WAR RECONSTRUCTION AND MODERNIZATION OF THE GERMAN ECONOMY: THE POSSIBILITY OF IMPLEMENTATION IN UKRAINE

У статті досліджено процеси відбудови економіки Німеччини після Другої світової війни, складові економічної політики Людвіга Ергарда. Визначено, що основними економічними і соціальними чинниками, які сприяли швидкому відновленню економіки і розвитку країни, були модернізація технологій і підприємств на основі міжнародної допомоги, залучення значної кількості робочої сили. Проведено аналіз економічних показників розвитку Німеччини, досягнень соціального прогресу та демократії. Систематизовано заходи та інструменти державної політики у післявоєнній відбудові України. Доведено, що післявоєнний розвиток України неможливо забезпечити без активної участі і повернення з вимушеної еміграції українців, розвитку економіки на інноваційній технологічній основі, ефективного використання міжнародної фінансової допомоги. Акцентовано увагу на тому, що на звільнених територіях необхідно забезпечити співпрацю і єдність владних структур, підприємців і громад для досягнення ефективних змін у всіх сферах суспільного життя.

The article examines the processes of rebuilding the German economy after the Second World War, the components of Ludwig Ergard's economic policy regarding the stability of the national currency and achieving a high level of economic competitiveness. It was determined that the main economic and social factors that contributed to the rapid recovery of the economy and development of the country were the modernization of technologies and enterprises on the basis of international aid, the involvement of a significant amount of labor, and the improvement of national consciousness and mentality of the people. An analysis of economic indicators of Germany's development, achievements of social progress and ensuring democracy was carried out. Attention is focused on the modern problems of Ukraine caused by full-scale military actions, in particular, regarding the minefield of significant territories, reduction of production, disruption of export logistics connections, energy crisis. The measures and instruments of the state monetary, fiscal, antimonopoly, investment and social policy in the post-war reconstruction of Ukraine are systematized. The means of rebuilding the economy in post-war Ukraine and directions for the use of financial support from partner countries and future reparations for the restoration and modernization of road, railway and aviation infrastructure, the reconstruction of damaged housing and social facilities are substantiated. It has been proven that the post-war

development of Ukraine cannot be ensured without the active participation and return of Ukrainians from forced emigration, the development of the economy on an innovative technological basis, and the effective use of international financial aid. The focus is on that, that conditions should be created in the liberated territories to maximize the recovery and development of entrepreneurship, the return of workers to workplaces and production facilities, and ensuring the profitability of their activities. The role, significance and directions of the volunteer movement in uniting society and forming and raising national consciousness are noted. It is necessary to ensure cooperation and unity of power structures, entrepreneurs and communities in order to achieve effective changes in all spheres of social life during the period of victory and post-war reconstruction of the country's economy

Ключові слова: економічний розвиток, виробництво, післявоєнна відбудова, державна політика, міжнародна допомога, громадянське суспільство.

Keywords: economic development, production, post-war reconstruction, state policy, international aid, civil society.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. На сучасному етапі, не зважаючи на те, що воєнні дії продовжуються і значна частина території України перебуває в окупації, виникає необхідність наукового обґрунтування та визначення основних напрямів ефективного розвитку країни у післявоєнний період.

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю врахування досвіду Німеччини у повоєнній відбудові України та імплементації кращих світових практик у реалії вітчизняного економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальновідомо, що після закінчення Другої світової війни, Німеччина зазнала надзвичайного краху. Як свідчать публікації "...цифри розповідають про розлад нації. Промислове виробництво скоротилося на третину. Житловий фонд країни скоротився на

20%. Виробництво продовольства було вдвічі менше, ніж до початку війни. Багато чоловіків у країні віком від 18 до 35 років - демографічна група, яка могла б виконати важку роботу, щоб буквально відбудувати країну - були або вбиті, або покалічені” [1]. Німеччина була зруйнована і переможена, її чекало похмуре майбутнє.

Утім, Німеччина змогла досягти економічних показників, які називають «Німецьке диво». У чому причини стрімкого відновлення країни і здатності швидкого виходу із післявоєнної кризи? Вміле поєднання зусиль німецького народу, вдалої урядової політики та залучення програми економічної допомоги європейським державам «Плана Маршалла» забезпечили відновлення всієї економічної системи. Успіхи відображені у найпростіших порівняннях: “У день смерті Гітлера працювало лише 10% німецької залізниці. Країна в буквальному розумінні була знерухожена. Через рік, у червні 1946 р., 93% всіх німецьких колій знову ввели в експлуатацію, було відбудовано 800 мостів. У травні 1945 р. німецьке вугільне виробництво заледве сягало однієї десятої рівня 1939 р.; через рік воно зросло в п’ять разів. У квітні 1945 р. Солу Куссієлу Падоверу, який спостерігав за наступом американської армії в Західній Німеччині, здавалося, що місту Аахен, яке зрівняли із землею, для відбудови знадобиться не менше двадцяти років. Але вже буквально через декілька тижнів він став свідком відновлення роботи міського заводу з виробництва шин, текстильної фабрики та початку економічного життя” [2, с. 141].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета полягає у дослідженні повоєнного економічного відновлення Німеччини як успішного поєднання політики Людвіга Ергарда та програми економічної допомоги європейським державам «Плана Маршалла». Для реалізації мети поставлені завдання виявити методи відновлення та модернізації економіки в повоєнній Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найголовнішим чинником успішного розвитку економіки Німеччини була політика соціальної ринкової

економіки, яку реалізував тодішній міністр економіки Людвіг Ергард. Найпершим своїм завданням він обрав проведення грошової реформи задля вилучення з обігу старої, гіперінфльованої рейхсмарки. Складові економічної політики Ергарда (табл. 1).

Таблиця 1. Складові економічної політики Ергарда

Дотримання стабільності валюти понад усе	Дотримання абсолютної конкурентності економіки
- жорстка емісійна дисципліна, жодного латання бюджетних дірок грошовими емісіями, як прямими, так і завуальованими;	- жорстке й дієве антимонопольне законодавство;
- уникнення необґрунтованого (нічим не підкріпленого) зростання номінальних доходів населення.	- абсолютна відмова від державного регулювання цін.

Джерело: Складено автором за [3].

У результаті синергії зусиль уряду, суспільства і міжнародної допомоги Німеччина за відносно короткий проміжок часу здійснила своє економічне «диво» на руїнах. Для кращого розуміння ефекту вдалої політики Уряду Німеччини, що забезпечила економічне зростання, надаємо порівняльну таблицю, яка допомагає зрозуміти довгострокову перспективу побудови українського економічного «дива» (табл. 2).

Таблиця 2. Економічні показники розвитку Німеччини

Показники	Роки	
	1945	1990
ВВП	31,5 млрд євро	1,6 трлн євро
Інфляція	гіперінфляція	2,5%
Безробіття	Близько 10%	Менше 5%
Експорт	1 млрд Євро	Близько 500 млрд Євро
Інвестиції	5% ВВП	25% ВВП

Джерело: Складено автором за [3].

Показники свідчать про значний розвиток німецької економіки з 1945 до 1990 року. Німеччина зуміла не тільки відновити, а й змінити свою економічну модель з традиційної економіки на більш інноваційну, яка зосереджується на високотехнологічному секторі, сфері послуг та наукових дослідженнях. Важливими чинниками, що сприяли відновленню економіки Німеччини були:

- збереження значної частини виробничого обладнання і устаткування;
- використання фінансової допомоги від США (3,9 млрд дол.) та коштів федерального бюджету на швидке відновлення промисловості на новій технологічній основі, створення нових галузей економіки, прискорена індустріалізацію регіонів;

- репатріація німців із Східної Пруссії та інших регіонів, а це близько 9 млн осіб, забезпечили західній Німеччині додаткову робочу силу, яка була залучена до процесів відновлення країни;

- заборона утримання армії і витрат на воєнні цілі дозволили спрямувати ресурси на мирні цілі, виробництво товарів як споживчих, так і виробничого призначення;

- менталітет німецького народу, працездатність, дисциплінованість і готовність віддати всі сили для відновлення країни після руйнівної війни.

У післявоєнній відбудові України слід звернути увагу саме на необхідність повернення українців та їх активної участі у економічних процесах країни, відновленні економіки на інноваційній технологічній основі, ефективному використанні міжнародної фінансової допомоги.

Важливо зауважити, що розвиток німецької економіки за цей період був спрямований на досягнення соціального прогресу та забезпечення демократії, а не тільки на досягнення чисто економічних цілей. Це свідчить про те, що економічний розвиток може бути успішним лише за умови забезпечення соціальної справедливості та захисту прав людини, дотримання демократичних свобод. Саме ці принципи слід враховувати Україні у визначенні перспективних напрямів розвитку після війни.

Повертаючись до сьогодні, акцентуємо увагу на основних проблемах України, головна з яких - війна на винищення триває. Наступ окупаційних військ було швидко зупинено, що забезпечує цілісність лівової частки територій країни, але продовжуються масштабні ракетні обстріли. Значну частину виробництва, що зараз перебуває на окупованій території та лінії розмежування, знищено. Окрім цього, частина сільськогосподарських угідь замінована, тож, після закінчення війни, Україна зіткнеться з багатьма економічними і екологічними проблемами.

Після звільнення Правобережжя Херсонщини, реальні проблеми та наслідки російської окупації відображають і негативи, з якими прийдеться зіткнутися після деокупації всіх нині окупованих територій. Як свідчать очевидці подій, "...коли Збройні сили України змусили окупантів тікати з правого берега Херсонщини, росіяни викрадали все: транспорт, обладнання із заводів та лікарень, комп'ютерну техніку з банків, експонати з музеїв і навіть тварин із зоопарку" [4].

Відновлення деокупованих територій і повернення їх до нормального життя може зайняти досить багато часу, оскільки це складний технологічний процес, який прийдеться поєднувати з розмінуванням територій, що значно ускладнює ситуацію. Майже щодня новини з Херсонщини повідомляють про смерть цивільних людей, працівників МНС або поранення від мінної небезпеки. До цього можна додати про потрапляння на міни саме працівників енергетичного, газового, комунального господарства при намаганні відновити людям критично-важливі послуги.

Нині Україна – найбільш замінована країна світу. Забрудненими вибухівкою вважаються всі території, де йшли бої. "За оцінками Асоціації саперів, це 139 тис кв. км. Тобто перевірки потребує п'ята частина території країни. За оцінкою Українського клубу аграрного бізнесу, у звільнених областях заміновані близько 2 млн га полів. Кожен рік «простою» цих земель коштуватиме економіці країни до 800 млн дол. У тимчасовій окупації

перебувають 6 млн га, які теж потребуватимуть перевірки після звільнення” [5].

До проблеми замінованості територій додається ще одна не менш складна проблема – спад виробництва сільськогосподарської продукції. Очікувана посівна площа всіх категорій господарств на підконтрольній території України під урожай 2023 р. має скласти 21,8 млн га, що на 6,8 млн га менше від показника 2021 р., коли було засіяно 28,6 млн га [6]. Для України, яка є одним з ключових світових експортерів сільськогосподарської продукції, спад виробництва через тимчасову окупацію та замінування територій є надзвичайно гострою проблемою. Для розуміння важливості цього сектору, станом на 2021 р. на агропродовольчу продукцію припадав найбільший відсоток у загальному експорті України – 41%, а це валютні надходження в бюджет країни, які так важливі у післявоєнній відбудові економічної і соціальної сфери.

Вагомою є проблема експортної логістики, зокрема вивезення продукції через морські порти. Значний проміжок часу, порти, що розташовані в Одеській та Миколаївській областях, були заблоковані росією, а через окупацію територій Україна втратила порти, розташовані в Херсонській, Запорізькій та Донецькій областях. “Це призвело до зменшення цін усередині країни на основні експортно-орієнтовані культури більш ніж на 30%. За оцінками експертів непрямі втрати виробників від зниження цін на експортно-орієнтовні культури (пшениця, кукурудза, ячмінь, соняшник) становлять \$11,9 млрд”[7].

Масштабними ракетними обстрілами енергетичної інфраструктури України викликана енергетична криза. Атаки призвели до блекаутів, відсутності тепла, води та зв’язку в країні. Постійні зникнення цих важливих та необхідних ланок існування могли значно вдарити по економіці країни, через необхідність інвестування додаткових коштів на підготовку до відключень електроенергії. Для вирішення цієї проблеми було застосовано короткостроковий план регулювання, який забезпечив 100% результати і

Україна змогла успішно подолати енергокризу. Його суть полягала в тому, щоб підтримати енергетичний сектор обладнанням: генераторами, трансформаторами, кабелями, тощо, для того, щоб індустрія і надалі могла відновлюватися.

Проте стало зрозуміло, що саме децентралізована енергетична система має суттєві переваги, яку не зруйнувати ракетними ударами. Це, свого роду, енергетична свобода. Ми бачимо по досвіду Німеччини, зокрема, що при поєднанні вітрових та сонячних станцій на великій території країни загальна генерація ВДЕ більш стабільна за рахунок перехресного балансування ВЕС та СЕС [8].

Президент України у своєму щорічному зверненні до Верховної Ради презентував довготерміновий план регулювання економіки відповідно до Європейського «зеленого» курсу, чітко окреслив, що країна має стати і стане лідером в побудові сучасної «зеленої» енергетики. Україна може прийняти участь у вирішенні європейських проблем сировинної залежності від росії та технологічної - від Китаю. “Зі своїм величезним потенціалом відновлюваної енергії, особливо вітрової енергії, а також розгалуженою мережею газопостачання вона могла б виробляти достатню кількість водню, щоб уможливити країнам ЄС диверсифікувати джерела постачання енергії. Коли в майбутньому вона стане членом ЄС, вироблений тут водень перестане бути імпортом. Висока культура праці й технічна компетентність при відносно низьких адміністративних витратах на роботу також дозволили б перенести виробництво вітряків і фотовольтаїчних панелей в Україну швидше, ніж у інші країни ЄС. Це може бути одним із перших етапів реіндустріалізації України в рамках її повоєнної відбудови” [9].

Україна, не зважаючи на війну, має унікальну можливість до відновлення та модернізації. Цьому буде сприяти новий «План Маршалла», адже допомога світових лідерів гарантована. Наша країна може та має використати частину цього надзвичайного капіталу для відбудови та розвитку одного з найважливішого сектору – шляхів сполучення.

Відомо, що користування доріг на 10% належить населенню, 53% - частка вантажного комерційного транспорту і 37% - частка комерційного автомобільного пасажирського транспорту (крім таксі). Отже, на населення приходить лише 10% у користуванні доріг, в той час як на комерційний транспорт – 90%. Завдяки відбудові та модернізації шляхів сполучення, Україна зможе покращити транспортну галузь в загальному вигляді, покращити сектор поштово-кур'єрських послуг і туристичний сектор, а це, в свою чергу, підвищить рівень економічного зростання, збільшить кількість робочих місць та привабливість перед іноземними інвесторами.

Беручи до уваги результати «Великого будівництва» у 2021 р., можна зробити наступні висновки про вигоду від збільшення продуктивності через покращення якості доріг:

- зростає сукупна продуктивність робочої сили – на основі розрахунків щодо економії робочого часу від покращення якості доріг, загальне зростання робочої продуктивності оцінюється щонайменше у 0,007% щорічно;

- підвищується продуктивність у сфері транспорту, поштових й кур'єрських перевезень та туризму – за розрахунками, транспортні перевезення отримають збільшення продуктивності у 5% при покращенні дорожнього фонду у найближчі 5 років, таким же є значення для поштових та кур'єрських перевезень, сфера послуг може отримати навіть більше значення внаслідок виникнення нових маршрутів, розширення та появи нових підприємств завдяки новим дорогам, що оцінюється у 10%;

- економія палива та ремонту – вища продуктивність автотранспорту, за оцінками, становитиме до 12,5%, що може бути досягнута через повний цикл дорожнього будівництва протягом 3-х років.

У підсумку, вплив будівництва протягом 3-х років через збільшення пропозиції створить додаткове зростання потенційного ВВП у розмірі приблизно в 2,2% . Вплив Великого будівництва у довгостроковому періоді може бути навіть сильнішим, оскільки успіх проекту може створити синергію

в інших секторах завдяки сприйняттю підвищення якості доріг як покращення інституційної спроможності держави у цілому, формуючи сприятливіший інвестиційний клімат [10, с. 46].

На сучасному етапі за допомогою фінансової підтримки країн-партнерів та майбутніх репарацій, які доведеться виплатити російській федерації, Україна зможе набагато швидше здійснити відновлення та модернізацію дорожньої, залізничної та авіаційної інфраструктури. Використання інноваційних технологій країн ЄС та G-7 у відновленні надважливих транспортних артерій країни надасть країні сильний поштовх до вирішення однієї з головних проблем – неякісної інфраструктури. Така модернізація покаже всьому світові та іноземним інвесторам, що Україна – країна яка розуміє важливість якісної інфраструктури, а це в свою чергу дозволить отримувати більше грошових позик від іноземних країн-партнерів та привабить ще більше інвестиційних коштів у різні бізнес-сфери.

Слід враховувати, що на противагу Німеччині, яка була втіленням фашизму і викликала у більшості країн негативне відношення, Україна має позитивний імідж і прихильність лідерів світової економіки. Тому необхідно використати цей «гудвіл», продовжити демократичні реформи, а міжнародну фінансову підтримку спрямувати на розвиток виробництва, сфери послуг та активізацію підприємництва.

Щоб вдало здійснити таке ж економічне «диво», як у Німеччині після закінчення Другої світової війни, достатньо поєднати зусилля українського народу, розробити новий «План Маршалла» для відновлення України та Уряду втілити обґрунтовану економічну політику.

Із досвіду Німеччини, яка швидко відновила економіку, на рівні Уряду необхідно запровадження заходів монетарної, фіскальної і соціальної політики та державного регулювання з метою досягнення поставлених цілей (табл. 3).

**Таблиця 3. Заходи та інструменти державної політики у
післявоєнній відбудові України**

Монетарна і фіскальна політика	Антимонопольна політика	Промислова та інвестиційна політика	Сфера державного управління	Соціальна політика
- впровадження обґрунтованої монетарної політики, зниження облікової ставки	- дотримання абсолютної конкурентності економіки шляхом проведення більш жорсткої та дієвої антимонопольної реформи	- заохочення інвестицій шляхом податкових пільг, в першу чергу, у будівництві	- продовження розбудови правоохоронних інституцій, що забезпечить демократичні зміни і підвищення привабливості країни для іноземних інвесторів	- створення нових робочих місць через розвиток ВПК
- забезпечення стабільності національної валюти	- підтримка малого бізнесу, зменшення втручання держави в регулювання економіки	- стимулювання впровадження нових технологій, автоматизації та роботизації через створення технологічних кластерів та технологічних парків	- продовження максимальної цифровізації державного управління задля зменшення бюрократії та ризиків корупції	- впровадження податкових пільг та інших преференцій для стимулювання розвитку бізнесу та створення нових робочих місць
- втілення якісної податкової реформи задля дотримання громадянами податкової дисципліни	- допомога бізнесу в освоєнні міжнародних ринків та нарощуванні експорту	- розвиток інфраструктури для нових каналів інвестування	- якісна антикорупційна політика, забезпечення якомога більшої прозорості та використання іноземного досвіду боротьби з корупцією	- підвищення рівня життя населення.

Джерело: [12].

Однак варто не забувати, що однієї політики Уряду країни та фінансової допомоги може бути недостатньо, якщо немає поєднання зусиль влади, підприємців і громадянського суспільства.

“У перші дні повномасштабної війни все суспільство об’єдналося перед спільною загрозою. Величезна кількість громадських організацій та представників бізнесу була задіяна для евакуації людей і забезпечення продуктами соціально незахищених мешканців. Так само частина бізнесу забезпечувала потреби ТРО і Збройних Сил України. Волонтери робили неймовірне для забезпечення наших захисників. Тоді вся країна стала єдиним механізмом, який працював заради однієї мети – зупинити агресора. І нам це вдалося! Тож ми повинні зберегти нашу єдність і надалі. Адже ефективно відновити нашу країну можна буде тільки так само – в тісній співпраці влади, громадських організацій і представників бізнесу” [11].

Задля того, щоб ця співпраця була ефективна, необхідно, щоб всі верстви суспільства і надалі продовжували працювати, як і зараз – всі разом, задля однієї мети – повної перемоги і відбудови країни.

Активне громадянське суспільство може надавати консультації владі щодо суспільного бачення запланованих проєктів, прийнятих законів, механізмів їх реалізації. Це може бути організовано шляхом публічних слухань, всеукраїнських референдумів, підписання петицій та виходів на мирні мітинги.

За час воєнних дій значно зросла роль волонтерського руху - майже кожен третій українець після початку повномасштабного вторгнення став на шлях до волонтерства, до основних напрямів якого можна віднести:

- евакуація населення;
- допомога в забезпеченні продуктами, ліками та засобами першої необхідності населення окупованих і деокупованих територій;
- виконання робіт для воїнів ЗСУ – плетіння сіток, пошив одягу;
- постачання їжі, озброєння, додаткової амуніції в райони воєнних дій;
- благодійна допомога армії, придбання різних видів зброї;
- грошові внески в спеціально створені фонди для відновлення

України

Значення волонтерства набуде ще більшого значення після війни, зокрема, на сьогодні на деокупованому правобережжі Херсонської області активно працюють волонтери при забезпеченні продуктами звільненого населення; допомагають у розчищенні території від уламків, відновленні домівок і об'єктів соціальної інфраструктури; проводять тренінги та роз'яснювальні заходи щодо правильного поведіння в умовах мінної небезпеки. Ці заходи формують громадянське суспільство, об'єднують людей, створюють систему взаємодопомоги і впевненості у майбутньому мирному і незалежному розвитку. Важливо і після перемоги бути об'єднаними, зберегти набутий досвід, тенденції до формування нового типу демократичного суспільства, волонтерського і громадянського лідерства. Кожен повинен розуміти, що без об'єднання зусиль – перемоги не досягти.

Однак громадянське суспільство повинно розвиватись в межах законів та настанов виконавчої влади. Для запобігання розбіжностей між суспільством і владою, необхідна така співпраця, коли владні структури будуть зацікавлені у вирішенні проблем населення, а працівники органів місцевого самоврядування ідеї та бажання населення будуть доносити до влади з метою формування відповідної політики.

Важливою ланкою суспільства є підприємницькі структури, їх діяльність і об'єднання навколо мети – здобуття перемоги - чи не найважливіша умова відновлення країни після війни. Під час війни роль бізнесу полягає у тому, що підприємці забезпечують робочі місця і сплачують заробітну плату, тим самим стабілізують економічну ситуацію в країні; продовжують виробництво або формують нові види діяльності, переносять свій досвід, інтелектуальні ресурси і потенціал із окупованих на підконтрольну територію; сплачують податки у місцеві і державні бюджети для функціонування держави. Активна участь бізнесу і в допомозі воєнним, придбанні необхідних матеріалів, речей, зброї, формуванні різних фондів.

При відновленні звільнених територій підприємці також надають будівельні матеріали, кошти на відновлення будівель і енергопостачання для

населених пунктів. Важливо організувати тренінги для населення за їх участі, де бажаючі можуть отримати інформацію і практичні рекомендації про заснування та розвиток бізнесу, залучення ветеранів до бізнес-процесів, активізації жіночого підприємництва та інші.

Влада і підприємці повинні співпрацювати у напрямі адаптації законодавства і підвищення дієвості законів на нових звільнених територіях, де необхідно створити умови максимального сприяння відновленню і розвитку підприємництва, повернення працівників на об'єкти, забезпечення прибутковості діяльності. Державна підтримка і засоби міжнародної допомоги підприємництву повинні бути спрямовані, в першу чергу на деокуповані території.

Влада вчасно і швидко повинна реагувати на потреби підприємців і певні виклики, які постають перед суспільством. Наприклад, зменшення податків на експорт, введення системи податкових пільг для підприємців з постраждалих регіонів, зниження вартості кредитів у критично важливий час.

Своєчасним є залучення влади до співпраці з підприємцями та громадянським суспільством за низкою урядових програм по наданню грантів діючим підприємцям, і тим, хто планує увійти в цю сферу. Головною проблемою повоєнної України буде безробіття, тому Уряд почав ефективно реагувати на цю проблему і створив низку програм, згідно яких підприємці можуть отримати гранти на бізнес, за умови створення робочих місць. Одна з таких програм – «Грант на власну справу», за якою підприємець може отримати від 50 тис. до 250 тис. грн на придбання обладнання, закупівлю сировини, орендну плату та лізинг обладнання. Єдине зобов'язання яке виникає перед державою, після отримання гранту – створення хоча б одного робочого місця та сплата податків.

Не менш важливою є програма – «Грант для ветеранів та членів їхніх сімей», за якою підприємець може отримати до 1 млн грн на меблі, обладнання та транспортні засоби для комерційного використання, ліцензійне програмне забезпечення, сировину, матеріали, товари та послуги,

необхідні для реалізації бізнес-плану, а також на тварин або саджанці для створення ферм, послуги з маркетингу та реклами, оренду нежитлових приміщень, оренду обладнання, лізинг обладнання, придбання франшизи. Єдиним зобов'язанням перед державою буде – створення робочих місць, відповідно до розміру гранту. Урядовими програмами також є «Грант на сад», «Грант на теплицю» та «Грант на переробне підприємство» [11]. Варто зауважити, що подати заяву на отримання гранту, можна як офлайн у найближчому відділенні Ощадбанку, так і онлайн на порталі diia.gov.ua за допомогою електронного підпису, що є одним із важливих кроків до цифровізації держави.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Отже, влада виявляє готовність до співпраці з підприємцями та громадянським суспільством, а це в свою чергу надасть єдиний і позитивний ефект – швидке відновлення України та можливий майбутній контроль громадськості, який в разі знизить корупційні ризики.

Як Німеччина після Другої світової війни, так і Україна після російсько-української має шанс на створення власного економічного «дива». Цьому сприяють зарубіжна підтримка, працелюбність та жага до відновлення в менталітеті українців. Основна роль відводиться органам влади і, в першу чергу, Уряду держави, який має вчасно провести необхідні економічні та інституційні реформи. До того ж, влада країни вже виражає готовність до змін у всіх сферах діяльності, у загальній співпраці і взаємодії з підприємцями та громадськістю. В Україні єдиний шлях – шлях до трансформації та розквіту. Разом до перемоги!

Література

1. The German Economic Miracle. *Investopedia* URL: <https://www.investopedia.com/articles/economics/09/german-economic-miracle.asp> (дата звернення 30.03.2023).

2. Тоні Джадт Після війни. Історія Європи від 1945 року. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Dzhadt_Toni/Pislia_viiny_Istoriia_Yevropy_vid_1945_roku.pdf (дата звернення 30.03.2023).

3. Дротенко В. Історія німецької перемоги. *Український тиждень*. URL: <https://tyzhden.ua/istoriia-nimetskoj-peremohy/> (дата звернення 30.03.2023).

4. Мірошніченко Б. Випалена земля. Як бізнес повертається на Херсонщину та чому шлях буде непростим? *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/11/21/694076/> (дата звернення 06.04.2023).

5. Мірошніченко Б. Десятки років та мільярди доларів. Коли розмінують українські поля та міста? *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/03/7/697737/> (дата звернення 06.04.2023).

6. Пилипів І. Через війну посівні площі зменшились на 25%, *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/01/28/696467/> (дата звернення 06.04.2023).

7. Капустинська К. Війна вдарила по прибутках аграріїв в Україні: непрямі втрати оцінили в \$23 млрд, *Obozrevatel*. URL: <https://news.obozrevatel.com/ukr/economics/economy/vijna-vdarila-po-pributkah-agrariiv-v-ukraini-nepryami-vtrati-otsinili-u-23-mlrd.htm> (дата звернення 06.04.2023).

8. Михайловська С. Світло в кінці тунелю: як можна “згладити” енергетичну кризу. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/01/12/695913/> (дата звернення 06.04.2023).

9. Заневич М. Європа змінює енергетичну політику. Для цих змін необхідна Україна, *Український тиждень*. URL: <https://tyzhden.ua/ievropa-zminiue-enerhetychnu-polityku-dlia-tsykh-zmin-neobkhidna-ukraina/> (дата звернення 06.04.2023).

10. Шоломицький Ю., Дейсан І., Шоломицька О., Онопрієнко А., Шаповал Н. Оцінка економічних ефектів програми «Велике будівництво» в 2020-2023 роках. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2021/02/GC_roads_construction_impact_final_compressed-1.pdf.

(дата звернення 30.03.2023).

11. Марина Хонда Ефективне післявоєнне відновлення може бути тільки у співпраці влади, бізнесу та громадськості. URL: https://kyivcity.gov.ua/news/efektivne_pislyavoyenne_vidnovlennya_mozhe_buti_tilki_u_spivpratsi_vladi_biznesu_ta_gromadskosti_marina_khonda/

(дата звернення 17.04.2023).

12. Аналіз стану української економіки. Ukrainian Institute for the Future. URL: <file:///C:/Users/user/Desktop/%D0%90% B8.pdf> (дата звернення 12.04.2023).

References

1. Investopedia (2023), “The German Economic Miracle”, available at: <https://www.investopedia.com/articles/economics/09/german-economic-miracle.asp> (Accessed 30.03.2023).

2. Dzhadt, T. (2020), “After the war. History of Europe since 1945”, available at: https://shron1.chtyvo.org.ua/Dzhadt_Toni/Pislia_viiny_Istoriia_Yevropy_vid_1945_roku.pdf (Accessed 30.03.2023).

3. Drotenko, V. (2011), “The history of the German victory”, available at: <https://tyzhden.ua/istoriia-nimetskoi-peremohy/> (Accessed 30.03.2023).

4. Miroshnychenko, B. (2022), “Scorched earth. How is business returning to Kherson Oblast and why will the path be difficult?”, available at: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/11/21/694076/> (Accessed 06.04.2023).

5. Miroshnychenko, B. (2023), “Tens of years and billions of dollars. When are Ukrainian fields and cities demined?”, available at:

<https://www.epravda.com.ua/publications/2023/03/7/697737/> (Accessed 06.04.2023).

6. Pylypiv I. (2023), "Because of the war, the cultivated areas decreased by 25%", available at: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/01/28/696467/> (Accessed 06.04.2023).

7. Kapustyns'ka, K. (2022), "The war hit the profits of farmers in Ukraine: indirect losses were estimated at \$23 billion", available at: <https://news.obozrevatel.com/ukr/economics/economy/vijna-vdarila-po-pributkah-agrariiv-v-ukraini-nepryami-vtrati-otsinili-u-23-mlrd.htm> (Accessed 06.04.2023).

8. Mykhajlovs'ka, C. (2023), "Light at the end of the tunnel: how to "smooth out" the energy crisis", available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/01/12/695913/> (Accessed 06.04.2023).

9. Zanevych, M. (2023), "Europe is changing its energy policy. Ukraine is necessary for these changes", available at: <https://tyzhden.ua/ievropa-zminiuienerhetychnu-polityku-dlia-tsykh-zmin-neobkhidna-ukraina/> (Accessed 06.04.2023).

10. Sholomyts'kyj, Yu. Dejsan, I. Sholomyts'ka, O. Onopriienko, A. and Shapoval, N. (2021), "Assessment of the economic effects of the "Major construction" program in 2020-2023", available at: https://kse.ua/wp-content/uploads/2021/02/GC_roads_construction_impact_final_compressed-1.pdf. (Accessed 30.03.2023).

11. Khonda, M. (2022), "Effective post-war recovery can only be achieved through the cooperation of government, business and the public", available at: https://kyivcity.gov.ua/news/efektivne_pislyavoyenne_vidnovlennya_mozhe_buti_tilki_u_spivpratsi_vladi_biznesu_ta_gromadskosti__marina_khonda/ (Accessed 17.04.2023).

12. Ukrainian Institute for the Future (2022), "Analysis of the state of the Ukrainian economy", available at: <https://uifuture.org/publications/analiz-stanu-ukrayinskoyi-ekonomiky/> (Accessed 12.04.2023).

Стаття надійшла до редакції 04.05.2023 р.